

ft geen hoop op een niet den Geest in ons evenwel verzuim gevoelen. En dan allen misschien niet men met dien Geest dat een blijk van, dat niet te bekennen. Calvijn's antwoord is hij den Corinthiërs of ze in het geloof Christus hebben, dan in hem woont, ver- en bewijspiaats voor d. jn, dat de Geest n. En dat natuurlijke zooals die, naar zijn eigen is.

Calvijn's meening het spontane, directe, fundeerde erkenning thiers is! Hebben ze naar Calvijn's oordeel de houding van tij- beginnen, de houding ij-is, de houding van is aangehaald blijkt, g. Paulus een van ers niet verwerpt, van, dat zij Christus iet evangelie hebben ichting van Paulus concrete situatie van ook worden we- ijn: Nogmaals drij- om zijn apostelschap voren de stellige ver- pen zal worden cor- rinthiërs op „tot he- waarmee ze versien n orde met dat as- apostelschap.

C. V.

I, p. 261. De Corinthi- a schwächlichen Auf- demütigen Haltung. Christus ab, die sie in des Christus suchte.

jekt eene proeve van vinden we ook bij den igel. Hij schrijft kort- os, sentietis quales. Evencens met kle- . p. 418. Hij spreekt Aufforderung des Fi- aus zu ermesen, ob- oder nicht. Geschicht- , dass er nicht in Bachmann vers 6 als ei der zunächst auf- innen, dass wir nicht

en Bachmann heeft ed-Holl. Kerkblad het atelschap geloofsch. 1-3. Maar daarmee a in verband met het ers 6 spreekt Pl. z- oop, dat zij zult ver- en in vers 7 denkt iostelschap en de- t zijn gedachten zijn

ing van dezen tekst e oogen houden. Van bbende syn an- gen, hebben ver- / der religie oft- roken en heeft- orts met goeder- ten werden, niet- en blykende uit- zij niet en heeft- antwoorden. e syn onbegreem- um vor een clem- laeten, daarmede- niet te seer ver- er armoede ook- hy syne vicarie- nen, die hy uit- dreck hadde moe- nde dat men so- crigen om den- indien die van- dienaar, dat sie- ten Uitslach ge- nomen, is hem- llicht. Maer aen- saeck politiek is- imuniceeren met

even den Dienaren van Harderwyck ende tot Vortheu den dienst in tyt lang bevelen te be- dienen.

5. Overmilt men verstaet, dat antwoordt gecomen is op het schrijven, dat lastmael van wegen Wessell salingensis aen eenige kerkendienaers gedaen is, opende sekere attestatie, die hy in haeren naeme heeft in den classe laestleden vertont, te weten dat die kerkendienaers onkennen hem eenige attestatie gegeven te hebben, ende dewyle wy noch- lins lite (rechtens) van niet sekere hebben, hebben die broderen vor goet angesien, dat niet ant Hoff, maer aen Fontanum alleen van dese saeck schry- ven sal, ende begeren dat hy die antwoordt der dienaeren aen henlieden gecomen den Hove wilde te kennen geven, om in die saeck Wessell te han- delen na behoren.

6. Dewyle in den Classe laestmael questie gewest is, oft niet goet waere, dat men gelyckheit onder- staet int singen op die festdagen, ende die brode- ren des classis datselve gerefeert ad Synodum, in denwelcken hiervan niet gehandelt oft besloten is, is gevraget, hoe men hierin doen sal; daerop seggen die broderen, dat men blyven sal by den artikel des generalen Synodi gehouden in de- graven Hage.

7. Die van Harderwyck hebben te kennen gegeven, dat D. Fontanus geschreven heeft aen D. Caer- tium ende Wilhelmum, dat dewyle den Synodus gehouden binnen Zulphen, die Inspectie over die classis, die geschiet dor seker personen daertoe verordonneert, heeft afgestelt, ende gevragt oft niet goet waere, dat twee personen uit haeren classe, ende twee uit onsen classe aen een be- staende plaetse byeen quaemen, om met malcan-

beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? (Rom. 8:33).

1. Woord „gevoel“ zegt hier heel veel. Dat drukt immers uit het onmiddellijke rechtstreekse kennen, zonder vooraf- gaande redeneering enz.

6) Dr Impeta voert hiertegen aan, dat Paulus in vers 6 een zwakker woord gebruikt: Doch ik hoop, dat gij zult verstaan, dat wij niet verwerptelyk zijn. Zie over de bedoe- ling van dezen tekst het volgend citaat van Calvijn. Boven- dien: Dr Impeta verliest de eigenaardigheid van het Schrift- tuurlijke hopen uit het oog. Dat is niet „zwakker“, zie Kittel, Wörterbuch, II, p. 527: So bedeutet *ἐλπίσιν* (*elasis*) in profaanen Sinne das Erwarten mit der Nuance des Darauf- Rechnens.... Wo sich solche Erwartung auf das Verhalten von Personen bezieht, tritt aber das den at-lichen Begriff charakterisierende Vertrauen hervor!

LITERATUUR EN KUNST

„Kneuterboertjes“ van Jan Knappe.

II.

De kneuterboer komt in moeilijkheden. De om- standigheden worden zóó benard, dat er maatschappelijke nood komt, die door gebrek aan geest- elijk bezit, ondraglijk wordt. Financiële zorgen drijven hem in de armen van Woekermaart, de gewichtigdoende onbeduidende wethouder, die met zijn vrome praatjes onzen weerzin opwekt: veel woorden maar weinig daden, zegt de vader van Sien.

Toch is deze figuur in het boek prachtig ge- teekend. Bij hem is wel het duidelijkst waar te nemen, hoe weinig de zware Flakkeesche vroom- heid de sociale verhoudingen beïnvloed heeft. Zijn vroomheid wordt een dekmantel voor zijn heb- zucht. Na een bezoek van Kees van 't Land met zijn zoon Piet bij Woekermaart om uitsel van betaling (een zuivere weergave en uitbeelding, die toonen dat Jan Knappe schrijven kan), hooren wij het oordeel van den schrijver over de Flakkeesche vroomheid: daar kun je van alles mee doen, behalve mee in den hemel komen. En hij denkt aan Maarten Vergeer, die de kleine mensches uitmergelt. Aan Kees van 't Land die soms zoo mooi praten kan, en aan zijn Opoe die vroeger zooveel gelobd heeft over zichzelf en nu maar niets meer doet omdat het toch niet helpt. Van jongsaf is het dezen menschen geleerd: we hebben het van ons zelf niet; och mocht het nog es ge- beuren! De zoon van dezen keuterboer weet zich aan die bedorven geestelijke sfeer te ontworstelen, hierbij geholpen door zijn verloofde, maar vooral door haar vader met wien hij zooveel gepraat heeft. Die had hem den verticalen weg gewezen: „den weg naar den Groeten Vriend in den Hemel“. „Dien weg hadden ze hem thuis nooit gewezen. Ze hadden hem opgevoed bij vele uiterlijke godsdienst- plichten: trouw naar de kerk gaan, geregeld in den Bijbel lezen, bidden... en dan verder maar afwachten of de Heere ze niet in het hart grijpen wou... Sien d'r vader zei altijd: Flakkeesche vromig- heid... duvelsche vromigheid!... In het begin had hij dat heilighennis gevonden, maar later begreep hij het. Met al die uitwendige vroomheid kwam een mensch voor eeuwig om. Het gaf geen troost in dit leven, en bij het sterven: hoe eenzaam!“

Dat is ook te zien aan de 86-jarige grootmoeder, die als type doet denken aan de oude vrouw Beyen uit „Het Wassende Water“ van H. de Man, en aan boer Vermeulen uit „De Vlaschaard“ van Streuvels. Het zijn sterke karakters, die in hun

deren te spreken van dese saeck, overmiltz die generale Synodus die Inspectie heeft verordon- neert, dewelke die particulair niet en can te neuten doen, verclaeren die van Harderwyck vorder, dat sie D. Fontano op dese saecke geant- woordt hebben, dat dewijle ditselve den classen aengaet, dat sie daarvan niet seker en connen besluiten. Doch soviel aengaet het advys van haer- ren personen, so en vinden sie dat niet vor goet, dewyle het lichtelick tot eenige schuringe in die kerk oft misvertrouwen mochte gereiken. Die broderen hier tegenwoordich vergaderd, seggen dat sie het by dese antwoord laeten blyven.

8. Dewyle dor 't affsterven van een persoon int Nonnenlooster alhier middel gevallen is om eenen student daerdoor te onderhouden, ende in den Synode binnen Zulphen laestmael besloten is, dat men die bequaemste van dien, die om stipendia aenhouden, aennemen soude, wordt begert van den van Harderwyck, dat die broderen den Hove daertoe wilden recomanderen eene seer wel gequalificeert ende godsaligen student, namelick Godeschalcium Allet, tegenwoordich paedagogus synde te Arnheim bij den Raedsheere Voeth. Die broderen hebben ditselve gerefeert tot die kerk van Harderwyck.

9. Het is gevraget oft een Dienaer twee personen trouwen mach die in syn kerspel niet wonachtich syn, buiten weten van die Dienaer daeronder sie hyde wonachtich syn; Ist geantwoordt: Neen. So heeft men verstaen dat Johannes Antonii (Elspet) twee getrouwt heeft, die hyde wonen te Garderen. Die broderen hebben geseit, dat men dit in me- morie houden sal, ter tyt toe, dat Johannes An- tonii tegenwoordich is, ende men horen mach, wat

onverzettelijckheit alle gevoel schijnen buiten te sluiten.

Deze moeder van Kees van 't Land is een harde vrouw, bij wie geen vraag meer opkomt over sterven en eeuwigheid, afgestompt als ze is, door den verwoestenden invloed van het dweepzieke mysticisme: „de wereld wordt glansloos voor hen die tevreden zijn geraakt met het leven in de schemering: de mensch wordt willoos en zonder verantwoording — en waar de verantwoordelij- heid verdwijnt, verliest het leven den diepgang — en dat voert naar het fatalisme“.

De menschen die onder dezen ban leven zijn niet aangenaam in den omgang; ze stooten af! Deze mannen en vrouwen leven slug en hard voor elkan- der. Man en vrouw blijven geestelijk vreemden, die elkander in crisistijd geen steun kunnen bieden. Er moet wel een Godswonder gebeuren om deze geslotenheid te verbreken. Een bot karakter als Kees van 't Land moet wel „een klets van God zelve krijgen“ (zooals Timmermans zegt in de Pastoor uit den bloeienden Wijngaerd), om hem op de knieën te krijgen. En dat wonder gebeurt. De idiote oom van Sien steekt de boerderij in brand, waarvan Kees van 't Land verdacht wordt. Hij wordt opgesloten en in zijn cel ontmoet God hem. En dan ziet hij achter al dat gebeuren, ook achter al dat doen van Woekermaart — God, die hem langzaam had laten groeien van arbeider tot kneuterboertje, en van kneuterboertje tot een grooten kneuterboer. En hij zou misschien wel een groote boér geworden zijn als God het ge- wild had. Maar God had het anders besloten: wat Hij eerst gebouwd had was Hij aan het afbreken gegaan. Het was een langzame aftakeling gewor- den, maar dat werk was voltooid toen God den boel in brand gestoken had. Zoo ziet hij het dan — en dan breekt de kluis. Hij komt in „de stilte, maar voordat hij het suizen van een zachte wind verneemt, moeten steenrotsen breken door storm, onweer en vuur“. Er is beweerd, dat deze brand te geforceerd is, en dat de schrijver dien noodig had als een „deus ex machina“. Nu is het een al- gemeene bekendheid dat niets zoo moeilijk te ver- werken is voor een schrijver als een bekeerings- motief, maar dat ook niets zoo moeilijk te beoor- deelen is als de daad, en wat er toe leidde tot de bekeering. En we mogen wel bedenken dat er geen groot of klein is in deze dingen; het komt er op aan of het voor ons werkelijkheid wordt, en of de schrijver uit deze werkelijkheid geschre- ven heeft. We mogen het van Jan Knappe aan- nemen, die het een van zijn personen durft laten zeggen, dat God, als 't noodig is, een wereldcrisis kan laten komen, om één menschenkind aan Zijn voeten te brengen. Daarmee wil hij dus eigenlijk zeggen, dat wij geen maatslaf voor Gods doen kun- nen aanleggen. Een bekeering is Gods werk. „En Gods werk laat zich nooit geheel nauwzjn, dat kan in zijn vollen omvang alleen maar geloofd worden.“ Daarom zal er in iederen Christelijken roman, die een bekeeringsroman móet zijn, een zekere ruimte overblijven voor Gods werk aan de menschelijke ziel, voor zoover die niet gekend kan worden. J. Haantjes, die schreef over: „de bekering in de moderne Christ. Lett.“ (O. W. 1933, blz. 287) spreekt over: den eerbied voor het bekeeringsmo- tief, en over den afstand, die er steeds moet zijn tusschen Gods volkomen werk aan een menschen- ziel, en de gedeeltelijke waarneming, de beschrij- ving van dat werk. Bij Jan Knappe is eerbied en afstand voor het geweldige probleem — een hater Gods wordt een kind van God. Dit is de ondoor-

hy vor reden heeft, daerom hy sulx heeft ge- daen.

10. Vorder wordt gevragel, hoe men hem houden sal, wanneer kerckelicke geboden versocht worden van eenigen perfectisten oft papisten, die seggen dat sie in die gereformeerde kerk niet en be- gieren te trouwen, maer alleen geboden laeten doen, om attestatie te crigen, dat sie vry syn, te weten oft men geboden doen sal oft niet. Over- miltz die broderen hier niet gelyck gesint en sind gewest, is hierin niet sekere besloten, maer ge- seit, dat een ieder hier sal doen, naer dien die stichtinge van die kereke datselve vereischt.

11. Dewyle oock noch eenige Dienaeren in haeren kerckendienst niet en syn bevestigd, te weten die van Elspyt ende Garderen, ende den Schout op het schryven tot twee reisen van den Classe aen hem gedaen, noch op die vermaninge van den Die- naer te Neikercken geschiet, niet en achtel, is ge- vraecht wat men verder doen sal. Ist vor goet angesien, dat men versoeken sal by den Raeds- heer D. Voeth oft hem niet en soude willen ge- lieven den Schout te Barnefelt schrifttelick te vermanen, dat hy dese saecke wilde bevorderen.

12. Dewyle den van Harderwyck opgeleit is den classen uit te schryven, is gevraecht wat den broderen dunckel, oft sulx noch vor den winter geschieden sal, ofte oft men wachten sal tot nae den winter. Die broderen vinden goet, dewyle nu tegenwoordich geen swaricheiden meer en syn, dat men wachten sal tot nae den winter.

Eindelick is dese vergaderinge met den Christ- licken gebelt besloten ende gescheiden.

WILHELMUS WIRTZFELDIUS, praeses.